

APRIT 100 gadu, kopš Preiļu zemē kārtis šūpulis ievērojamajam latviešu komponistam, mūzikas folkloristam un zinātniekam Jēkabam Graubiņam. Autoru kolektīva uzrakstītajā grāmatā «Padomju Latvijas mūzikas darbinieki» teikts: «Komponists un mūzikas zinātnieks Jēkabs Graubiņš devis lielu ieguldījumu latviešu mūzikas kultūrā. Viņš ir viens no izcilākajiem korā mūzikas meistariem, pazīstams folklorists un mūzikas teorētiķis. Komponists aktīvi darbojies arī pedagogijas novadā».

Kaut arī Jēkabs Graubiņš Latgalē, konkrēti — Preiļu novadā, nodzīvoja tikai dažus mēnešus, viņš sevi uzskatīja par latgali. Tas redzams arī no viņa iesāktā autobiogrāfiskā darba «Mans mūžiņš nodzīvots», kura pirmā daļa saucas «Latgalītes zvirbulēns Zemgalē čivināja».

J. Graubiņa vecāki ir bijuši garīgi attīstīti, muzikāli apdāvināti cilvēki. Tēvs Jānis beidzis pilsētas skolu, tālāk izglītojies gan pie mājskolotājiem, gan pašmācības ceļā un bez savas dzimtās latviešu valodas vēl bija apguvis arī krievu, vācu un franču valodu. Viņš spēlēja vijoli, trompeti un klarneti. Māte Līze bijusi liela tautasdziesmu zinātniņa un dziedātāja.

Jēkaba Graubiņa vecāki Preiļu novadā ir ienākuši no Zemgales.

1868. gada 2. jūlijā Bauskas apriņķa Grievaltas jeb Grīnvaldes (vēlāk Zālītes) pagasta Mīsas muižas Āžu kroga rentnieka Jēkaba un viņas sievas Dārtas Graubiņu dēls Jānis un kaimiņa Jansona meita Līze — nākamā komponista Jēkaba Graubiņa vecāki — nosvinēja kāzas. Uz tām no Preiļu muižas bija atbraucis arī Līzes mātes brālītis Krišs Jansons. Te tad arī tika izņemts jaunā pāra turpmākais dzīves ceļš. Krišs Jansons, zinādams, ka Jānis un Līze Graubiņi grib nodarboties ar zemkopību, apsolīja viņiem Latgalē atrast izrentējamu saimniecību. 1868. gada rudenī Jānis un Līze Graubiņi pārceļas uz Aptekām (tagad Rožupes ciemā).

Jānis ir uzrakstījis plašu dienasgrāmatu par savu dzīvi «Mani pārdzīvojumi». Daudz vietas te atvēlēts Graubiņu ģimenes dzīves un darba posmam Preiļu novadā (1868. — 1887.), no kurienes arī galvenokārt smeltas šeit sniegtās ziņas.

Pirmajos sešos gados par saimniecības renti ik gadus bijuši jāmaksā tikai 50 rubļi, bet pēc tam — 100 rubļi. Tas nebija dārgi. Drīz muižas īpašnieks J. Freidrehss piedēvēs klāt 90 pūrvietas meža. Jānis Graubiņš to noīrtis un pārvērtis par laukiem, tos nosusinājis, trīslauku zemkopības sistēmas vietā, kāda te pastāvējis līdz šim, tūlīt pārgājis uz daudzlauku sistēmu, uzbūvējis «krietnu māju pēc Kurzemes parauga» uz akmens pamatiem, kādus te nebūvēja (te māju pamatos likuši ozola klučus). Uzbūvējis arī jaunu klēti, kas kontraktā nebijusi paredzēta. Lai gūtu papildus ienākumus, ziēmā cirtis mežus, balkus nogādājis līdz Daugavai, pavasarī sasējis pļostas un laidis uz Rīgu.

Pats Jānis Graubiņš uzskata, ka Aptekās saimniekojis centīgi un saprātīgi.

Komponista Jēkaba Graubiņa māte Līze bijusi ļoti strādīga,

rūpīga saimniece. Milējusi greznošanos.

Apteku mājās piedzimuši visi 11 Jāņa un Līzes Graubiņu bērni (6 dēli un 5 meitas).

1886. gada aprīlī Aptekās piedzimst Graubiņu ģimenes jaunākā atvase, nākamais komponists Jēkabs Arnolds, kurš vēlāk paturējies tikai pirmo vārdu. Jēkabs dzimis pašā lielākajā Dau-

Graubiņš. No 1899. līdz 1902. gadam Graubiņu ģimene dzīvo Rīgā. Jēkabs Graubiņš pirmās skolas gaitas sāk Zivertes privātajā zēnu elementārskolā, tad mācās Klīversalas pamatskolā, pēc tam — Katrīnas pilsētas skolā.

1902. gadā Jēkabs Graubiņš iestājas Valmieras skolotāju seminārā, kur viņam rodas izdevi-

servatoriļas (vēlāk Latvijas Valsts konservatoriļas) pedagogs: no 1938. gada — docents, no 1945. gada — profesors.

Jēkaba Graubiņa darbība mūzikas laukā ir plaša, daudzveidīga un nozīmīga. Pirmā zināmā kompozīcija, kurai viņš norādījis sarakstīšanas laiku (1913. 8 XI), ir dziesma «Mans kaps».

Sevišķa nozīme Jēkaba Grau-

Jēkabam Graubiņam — 100

BIOGRĀFIJAS LAPPUSES

gavas plūdu laikā, kad visi pieaugušie mājas ļaudis un lielākie bērni, izņemot māti un vecāko meitu Līzi, bijuši pļostas pludināt.

Drīz pēc Jēkaba Arnolda piedzimšanas Jānim Graubiņam izceļas konflikts ar Preiļu muižas jauno īpašnieku poļu muižnieku Janu Molu, jo tas rentes naudu no 150 rubļiem gadā sadomājis paaugstināt līdz 350 rubļiem. Jānis Graubiņš sola 200 rubļus. Pēc kāda laika Jānis Graubiņš, negribēdams atstāt rentes mājas, kur ir tik daudz darba ieguldīts, heidzot piekrit J. Mola prasībai. Bet nu J. Mols pasaka, ka esot par vēlu, viņš jau sarunājis citu rentnieku. J. Mols tiesas ceļā ar uzpirktiem lieciniekiem panāk, ka 1887. gada maijā beigās Jāni Graubiņu izlēk no Apteku māitām gadu pirms iepriekšējā kontrakta termiņa izbeigšanās it kā par kontrakta noteikumu neizpildīšanu.

Pēc izlikšanas no Apteku māitām Graubiņu ģimene trīs mēnešus mitinās kaimiņu mājās — pie Pētera Ošes, tad ar skumju sirdi pārceļas uz Zemgali.

Pirms turpināt stāstījumu par Jēkaba Graubiņa turpmāko dzīvi un darbību, uzskatu par nepieciešamu lasītājiem pastāstīt par Apteku māju nosaukuma rašanos un Apteku māju vēsturi pēc Graubiņu iziešanas no tām.

Senāk pavasaros plūdu laikā Ošas upes ūdenī izgāja no upes zemajiem krastiem un applūdināja plašu apkārtni, «aptecēta» arī Apteku mājas, kuras atrodas nedaudz augstāk par apkārtni. Tādā laikā Apteku mājām nereti varējies pleklūt vai nu jāšus uz zirga vai ar laivu. No tā tad arī radies šo māju nosaukums — Aptekas. Tā kā tagad ir uzbūvēts Ošas upes volderis, Aptekām turpmāk plūdi vairš nedraudēs, un tikai šo māju nosaukums atgādinās vēsturi.

Kas rentēja Aptekas pēc Graubiņiem, pagaidām nav izdevies noskaidrot, bet ap 1905. —

1906. gadu Aptekas no Preiļu muižas nākamā īpašnieka — muižnieka, cara galma kambarkunga Konstantīna Gulķēviča par 4 000 rubļiem nopērk Pēteris Krievāns no Vārkavas. Pēc tam Aptekas manto Pēteris Krievāna meita Alvine un viņas vīrs Jānis Ozoliņi. 1937. gadā Ozoliņi uzceļ jaunu dzīvojamo māju, bet veco Apteku māju, kur dzimis Jēkabs Graubiņš, rojauc. Tā vai nu nezināšanas, vai citu iemeslu dēļ ir iznīcināts viens kultūrvēsturisks piemineklis.

No 1887. līdz 1899. gadam Graubiņu ģimene dzīvo Grievaltas (Grīnvaldes) pagastā, kur bērniņu pavada arī Jēkabs

ba kaut cik apmierināt savas neapklusināmās tieksmes uz mūziku, vingrināties ērģeļu spēlē, vijoles spēlē, diriģēt skolēnu orķestri.

Pēc Valmieras skolotāju semināra beigšanas Jēkabs Graubiņš uzsāk skolotāja gaitas Trikātas draudzes skolā, kur vada Trikātas jaukto kori.

No 1909. līdz 1912. gadam Jēkabs Graubiņš mācās Pēterpils skolotāju institūtā. Sajā laikā iesākas viņa draudzība ar komponistiem Jāni Zālīti un Jāni Medīnu. Jānis Zālītis savās atmiņās raksta: «Sajā laikā arī man bija izdevība iepazīties ar Graubiņu. Viņš dzīvi sekoja turienes mūzikas dzīves izcilajām parādībām, apmeklēja operu izrādes un slavenu mākslinieku koncertus, arī piedalījās Pēterpils latviešu sabiedriskajā dzīvē. Sastopoties ar viņu visbiežāk sarunas novirzījās uz mūzikas puši. Un jāsaka, jau tolaik Graubiņš bija izteiktāis domās un spriedumos noteikts, atklāts, nevairstājās ne savas pārliecības, ne neziņas. Skiet, ka arī skolotāja darbs, audzinātāja uzdevumi viņā bija nostiprinātuši atbildības apziņu un patiesības mīlestību. Kad Graubiņam kādu īsāku laiku biju izpaļidzīgs padomim klavieru spēlē, vēroju viņa rakstura stingrību, neatlaidību, centību. Arvien viņš prasīja motivāciju, skaidrību.» Gribas piebilst, ka Jēkabam Graubiņam par iepriekš minētajām viņa spilgtajām pozitīvajām rakstura īpašībām turpmāk dzīvē daudz nācies cīst.

Pēc Pēterpils skolotāju institūta beigšanas Jēkabam Graubiņam kā krona stipendiātu aizkoman-dē darbā uz Lubānas augstāko tautskolu, kur viņš strādā līdz 1919. gadam, mācot dziedāšanu, solfedžo, vijoles un klavieru spēli un krievu valodu. Jēkabs Graubiņš aktīvi darbojas arī Lubānas sabiedriskajā dzīvē — ir gan režisors, gan aktieris, muzicē koncertos.

1919. gadā Jēkabs Graubiņš nārnāk uz Rīgu, kur strādā par darbvedi Izglītības ministrijas pamatskolu nodaļā un no 1921. gada ir «Izglītības Ministrijas Mēnešraksta» redaktora palīgs.

Jēkabs Graubiņš iestājas Latvijas Konservatoriļā profesora Jāzēna Vītola kompozīcijas klasē. Kad viņš beidz konservatoriļu, ir viens no pirmajiem Latvijas Konservatoriļas absolventiem ar brīvmākslinieka grādu un strādā par mūzikas pedagogu, diriģentu, komponē, darbojas mūzikas zinātnes un kritikas laukā, raksta skolām mācību grāmatas dziedāšanā un mūzikā.

No 1938. līdz 1950. gadam Jēkabs Graubiņš ir Latvijas kon-

servatoriļas (vēlāk Latvijas Valsts konservatoriļas) pedagogs: no 1938. gada — docents, no 1945. gada — profesors. Jēkaba Graubiņa darbība mūzikas laukā ir plaša, daudzveidīga un nozīmīga. Pirmā zināmā kompozīcija, kurai viņš norādījis sarakstīšanas laiku (1913. 8 XI), ir dziesma «Mans kaps».

Sevišķa nozīme Jēkaba Graubiņa daiļradē un latviešu mūzikā vispār, kā atzīst ievērojami muzikologi, ir viņa daudzajām bagātīgi izstrādātajām latviešu tautasdziesmu apdarēm koriem. Viņš stādāms blakus tādiem izciliem meistariem kā Emīls Melngailis un Alfrēds Kalniņš. Pie klasiskiem tautasdziesmu apdares paraugiem pieder «Tek saulīte tecēdama», «Kam tu lūzi, ozoliņi», «Lustīga līgaviņa» un daudzas citas. Jēkabam Graubiņam ir 160 tautasdziesmu apdares koriem. Bet savās kompozīcijās viņš izmantojis pavisam 540 tautasdziesmu melodijas.

Jēkabs Graubiņš komponējis arī oriģināldziesmas koriem, darbus simfoniskajam orķestrim, klavierēm, čellam, koklēm, mežragam, solo dziesmas, instrumentālo kameramūziku, kantātes, mūziku etnogrāfiskajiem uzvedumiem. Viņa daiļradē pavisam ir 210 oriģināldziesmas, 90 solo dziesmas, 4 dziesmu cikli — «Aglaņas dziesmas», «Miklu dziesmas», «Zilzāle lauki», «Mīlestība», 10 skaņdarbi orķestrim, no kuriem nozīmīgākie ir simfoniskā svīta «Vītola kokle», simfoniskais rondo «Terasēs», pasakalja stīgu orķestrim un solīstiem «Jurjānu Andreja piemīnai», 6 kantātes, no kurām vērtīgākās ir «Lielās dzīvības pulss» un «Atraitnes dēls» (pats autors to uzskata par savu vislabāko darbu), 7 instrumentālās kameramūzikas darbi, daudz kompozīciju klavierēm, 10 kompozīcijas vijolei, vairākas kompozīcijas čellam, koklei un mežragam, fantāzija ērģelēm par tautasdziesmu tēmu «Arājiņi, ecētāji», mūzika 6 etnogrāfiskajiem uzvedumiem.

Jēkabs Graubiņš ir viens no izcilākajiem latviešu mūzikas folkloristiem, mūzikas teorētiķiem un kritiķiem. Viņam ir daudz zinātnisko publikāciju. Rokrakstā ir palicis plašais un ļoti vērtīgais pētījums «Latviešu un krievu tautasdziesmu paralēles», kā arī ap 20 citu rakstu. Viņa spalvai pieder arī ap 2 000 publicētu rakstu mūzikas kritikā.

Jēkaba Graubiņa atstātais mantojums nav vēl pilnīgi ne apzināms, ne izpētīts. Viņa arhīva sistematizēšanā daudz pūļu pieļiek dzīvesbiedre Ērika Graubiņa.

Jēkabs Graubiņš miris 1961. gada 3. decembrī un apbedīts II Meža kapos Rīgā.

Tēva pēdās iet meitas — pianiste, Latvijas PSR Tautas skaves māksliniece Ilze Graubiņa, pianistes Daņa un Ieva Graubiņas un gatavojas iet mazmeita — Eva Dobreva, kura mācās Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolā.

A. ANSPAKS